

Kapitalismin karkottamat

Saskia Sassen: Karkottamisen logiikka – Brutaali ja monimutkainen maailmantalous. (Expulsions. Brutality and Complexity in the Global Economy). Kääntänyt Mariko Sato. Tampere: Vastapaino, 2018, 285 s. ISBN 978-951-768-575-7

Sopsisiko karkottamisen (*expulsion*) käsite uudeksi avaimeksi yhteiskuntatieteelliselle globaalin talouden kriittiselle analyysille? Saskia Sassen esittää, että maailmanlaajuiset ympäristötuhot sosiaalisine seurauksineen, globaalin finanssikriisin aiheuttamat hädät ja asunnotomuus sekä maan laajamittainen kaappaaminen globaalissa etelässä ovat osa samaa eriarvoistavaa kehityskulkua. Hänen mukaansa nykyinen edistynyt kapitalismi (*advanced capitalism*) toimii karkottamalla ihmisiä sosiaalisten ja taloudellisten järjestelmien reunoille. Englanniksi vuonna 2014 julkaistu teos *Karkottamisen logiikka* kytkee tämän ilmiön osaksi yleisempää taloudellisen ja yhteiskunnallisen ohjauksen siirtymää kansallisvaltiokeskeisestä keynesiläisyydestä markkinakeskeisyyteen ja talouden sääntelyn purkamiseen. Vastapaino on nyt kustantanut

käännöksen tästä Sassenin teoksesta, joka on osa laajempaa tutkimushanketta globaalien kapitalismin muutoksista. Sassen on julkaissut sen teemoista useampia tutkimusartikkeleita, jotka huomioin tässä arvioissa soveltuvin osin.

Sassen on merkittävän uransa aikana tutkinut pitkiä aikajän- teitä ja rakenteita painottavan sosiologian näkökulmasta globalisaatiota, kaupunkia, finanssitaloutta ja kansainvä- lisiä muuttoliikkeitä. Sassenin tunnetuimman teesin mukaan globaali tieto- ja rahoituska- pitalismi ei ole luonteeltaan rajatonta ja paikatonta vaan vahvasti uppoutunut (*embed- ded*) kaupunkien tilaan, sen tuottamiin palveluihin ja glo- baalien muuttoliikkeiden muo- vaamaan luokkajakoon. Sassen tukeutuu kirjan maanomistusta käsittelevässä osassa kansain- välisten järjestöjen kokoamiin tilastoihin ulkomaisesta maan- omistuksesta. Vesistöjen ja maaperän tuhoja kuvataan ai- kaisempiin tutkimuslaitosten ja järjestöjen tekemiin tapaustut- kimuksiin perustuen.

Sassenin mukaan karkotta- misen käsite auttaa globaalien kapitalismin hahmottamisessa enemmän kuin pelkkä epätasa- arvoisuuden kasvuun keskitty- minen. Erityisesti globaalien pohjoisten valtioiden harjoitta- ma muuttoliikkeiden hallinta

on tehnyt karkottamisen, maas- ta poistamisen, käännyttämi- sen ja palauttamisen kaltaisista termeistä osan jokapäiväistä uutiskieltä ja poliittista sanas- toa. Sassenin karkottamisen käsitteessä ei ole kuitenkaan kyse erityisistä toimenpiteistä tai vallan tekniikoista vaan ra- kenteisiin sisältyneestä vallasta: yhteiskunnalliset päätökset ja prosessit syrjäyttävät, sulkevat ulos ja alistavat. Sassenin mu- kaan karkotus on toimintatapa ja ”kehityssuuntaus, jossa ihmi- siä, yrityksiä ja alueita työnne- tään ulos aikamme keskeisten yhteiskunnallisten ja taloudel- listen järjestelmien piiristä”.

Kirja soveltaa Sassenin vuonna 2008 julkaisemassa *Territory, Authority, Rights* (TAR) -teok- sessa kehittämää globalisaation tutkimuksen lähestymistapaa ja metodologiaa: Sassen näkee karkotusten eri muodot esi- merkkeinä niistä tavoista, joilla eri historiallisten voimien koko- amaa (*assembled*) kansallisvalti- ota nyt puretaan (*disassemble*). Hänen mukaansa ulkomaiset maanhankinnat ovat lähteneet voimakkaaseen kasvuun vuo- den 2006 jälkeen. Vaikka Afrik- ka muodostaakin maankaap- pausten tärkeimmän kohteen, sekä kohteita että ostajia löytyy aiempaa enempää muualta. Hankintoja tehdään Euroopan ja Yhdysvaltojen lisäksi muun muassa Kiinasta ja Lähi-idäs- tä. Sassenin mukaan nämä uu-

det maankaappauksen muodot ovat esimerkki kansallisvaltion alueellisen vallan purkautumi- sesta ja uudenlaisen globaalien geopolitiikan synnystä, jossa erilaiset ulkomaiset toimijat hallitsevat yhä laajempia osia suvereenien valtioiden alueista.

Sassen osallistuu karkottami- sen käsitteellä keskusteluun kapitalistisen tuotantomuodon mahdollistavasta, tuottajan ja tuotantovälineet erottavasta prosessista, jonka Marx nime- si ”alkuperäiseksi kasautumi- seksi” (s. 21, vrt. Sassen 2010, *A Savage Sorting of Winners and Losers: Contemporary Versions of Primitive Accumulation, Globalizations*, 7:1-2). Sassen seuraa muun muassa Samir Aminin (2010, *Ending the Crisis of Capitalism or Ending Capi- talism?*, Pambazuka Press) ja David Harveyn (2003, *The New Imperialism*, Oxford University Press) esittämää näkemystä pi- tämällä yhteisen yksityistämistä ja aitaamista myös nykykapita- lismille keskeisenä ilmiönä. Suomessa tilallisten muutosten ja alkuperäisen kasautumisen roolia nykykapitalismissa ovat käsitelleet Eetu Viren ja Jussi Vä- hämäki (2015, *Seutu joka ei ole paikka: Kapitalismi ja metro- poli*, Tutkijaliitto). TAR-kirjassa Sassen on kuvannut esimerkik- si työväenluokan rakentumista Yhdysvalloissa. Eriarvoinen luokka-asema uudessa maa- ilmassa tuotettiin poliittis-

oikeudellisesti. Keynesiläinen kansallisvaltion järjestys taas mahdollisti siirtolaisten sisällyttämisen yhteiskuntaan työläisinä, kansalaisina ja kuluttajina. Kyse ei kuitenkaan Sassenin mukaan ole tällä kertaa kasautumisesta, jossa työväestö ensin erotetaan uusintamisen ehdoista ja sitten sisällytetään uuteen yhteiskuntamuotoon vaan kasautumisesta, jossa edistynyt kapitalismi tuhoaa perinteisen kapitalismin yhteiskuntamallia ja sysää ihmiset yhteiskunnan reuna-alueille.

Alkuperäisen kasautumisen teemaa ei kuitenkaan kehitellä tässä teoksessa sen pidemmälle. Sassen ei anna kasautumiselle sellaista järjestelmätason merkitystä kuin uusmarxilaiset tulkitsijat. Lukijalle jääkin epäselväksi, mikä ero karkottamisella on lopulta verrattuna analyyseihin, jotka korostavat uusliberalismia uuden yksityistämisen ja markkinaehtoisen, talouskasvua painottavan talouspoliittisen ohjauksen mallin nimenä. Sana uusliberalismi ei esiinny kirjassa kertaakaan.

Sassenia onkin arvosteltu siitä, että hän ei teoretisoi tarpeeksi. Hän on vastannut kritiikkiin korostamalla sitä, että pyrkii pikemminkin purkamaan sitä, miten metatason käsitteitä käytetään kuin luomaan uusia yleiskäsitteitä. Sassenin mukaan isot käsitteet *kansallinen*

tai *globaali* peittävät ja hämärtävät enemmän kuin selittävät. Hänen mukaansa kriittisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tehtävänä on tuoda näkyville esimerkiksi maan kaappaamisen tapaisia ilmiötä, jotka muuten jäisivät käsitteellistämistä ja näkymättömiin.

Sassenin argumentaatio on vahvimmillaan, kun hän käy läpi esimerkkejä karkottamisesta kansainvälisestä pakolaisuudesta vankeinhoidon yksityistämiseen Yhdysvalloissa. Sen sijaan maa- ja vesistötuhojen kohdalla on vaikeampi nähdä, miten juuri karkottaminen yhdistäisi kaivosten likaamat alueet muihin Sassenin kuvaamiin ilmiöihin. Lukija ei voi aina olla varma, milloin ollaan tilallisen metaforan tasolla ja milloin puhutaan konkreettisista ja materiaalisista tiloista: vankila, hädät ja pienviljelijöiden kamppailut maa- ja vesistöjen puolesta ovat jonkin todelliseen tilaan liittyviä vallan ja kiistan muotoja. Sen sijaan julkisten palvelujen heikennysten kohdalla tilallinen ulottuvuus on kuvainnollisempi. Sassen ei varsinaisesti suhteuta omaa karkotettujen analyysiaan muihin keskusteluun globaaleista luokkajaoista tai eri eriarvoisuuksien intersektioista.

Sassenin laajasta tuotannosta tehty ensimmäinen käänös on sujuvaa ja yleistajuista kieltä.

Vaikka kirja ei olekaan teoria- tai käsittepainottunut, joitakin käänösratkaisuja olisi voinut perustella. Nyt kahta Sassenin vakitermiä ei ole käännetty systemaattisesti: Sassen käyttää käsitteitä uppoutunut (*embedded*) ja kokoonpano (*assemblage*) johdannaisineen kuvatessaan nykytalouden konkreettisia ja aina johonkin paikkaan sijoittuneita rakenteita. Jälkimmäinen on välillä muodostelma (kuten myös *formation*) ja välillä kokonaisuus, ja edellinen on korvattu erilaisilla ilmaisuilla.

Tyyliltään teos sijoittuu kriittisen pamfletin ja yhteiskuntatieteellisen tietokirjan väliin. Kirja on helppolukuinen, mutta toisaalta se antaa välillä ylimalkaisen vaikutelman. Lukija voi itse arvioida, onko laskettava Sassenin vahvuudeksi vai heikkoudeksi se, että hän ei pyri palauttamaan käsittelemäänsä ilmiöitä taloudelliselle tai yhteiskunnalliselle järjestelmälle välttämättömäksi toiminnoiksi vaan pysyttelee uusien institutionaalisten prosessien kuvaamisen ja kontekstualisoimisen tasolla. Kirjan vahvuutena on, että se tuo selkeästi näkyviin kuinka pitkälle poliittisiin päätöksiin, sääntelyn purkamiseen ja eri toimijoiden vallankäyttöön uppoutuneita monet taloudelliset ja ekologiset ilmiöt eri puolilla maailmaa ovat.

Markus Himanen